

Köroğlu Destanı'nda atın mitolojik göstergeleri

Nevriye ÇUFADAR¹

APA: Çufadar, N. (2019). Köroğlu Destanı'nda atın mitolojik göstergeleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 215-226. DOI: 10.29000/rumelide.606128.

Öz

Atın kültü, birçok efsane ve destan çalışmasında bir totem izi olarak araştırılır ve bunun üzerine atın timsali çoğu zaman bir tanrılaştırma belirtisi taşır. Köroğlu Destanı'nda, kahramanın harika atının çeşitli göstergelere (işaret, sembol) sahip olduğu için, onun arabulucu ve sihirli bir yardımcı olduğu belirtilebilir. Çoğu durumda kahramanın atı olağanüstü bir kökene sahiptir: Tulpar'dan türemiş denizaygırı, genellikle kanatları ve özel tonlarıyla, dünyalar arası seyahat etme yeteneğine sahip, efendisiyle mistik bir ilişki sürdürmekte. Türklerin ortak bilincine göre, at Köroğlu'nun ikinci hipostazi veya kardeşidir. Onunla bağlantısı Samanyolu Kardeşliği'nden gelir ve bazı durumlarda sezgisel bilgiyi sembolize eder ve sahibinin doğru kararlar almasına yardımcı olur. Çalışmanın amacı, farklı versiyonların karşılaştırmalı analizine dayanarak, Köroğlu'nun Kırati'nin mitolojik göstergelerini (sembollerini) bulmak. Bu bağlamda da Köroğlu Destanı'nın Orta Asya versiyonlarında yeteri kadar mitolojik unsurlar olduğunu ve Bulgaristan, İstanbul, bazı Anadolu ve Gagauz rivayetlerinde ise, daha çok atın hayati nitelikleri, binici bir hayvan ve sahibinin gerçek bir arkadaşı olduğunu inceleyerek göstermektir.

Anahtar kelimeler: Köroğlu, destan, mit, at.

Mitological indicators of a horse in Koroglou Epic

Abstarct

The cult of the horse in many studies of myths and epics is seen as a totem trail where the image of the horse often carries signs of deification. In the present epic, the wonderful horse of the hero possesses a number of indicators allowing him to be defined as a mediator and a magic helper. In most cases, the hero's horse has an extraordinary origin: he comes from a tulpar, a sea stallion, often with wings and a special color, testifying to his ability to travel between the worlds, to maintain a mystical relationship with his owner. Koroglu's horse in the collective consciousness of Turks is his second hypostasis or brother, associated with him by the Milky Brotherhood, and in some cases it symbolizes the intuitive knowledge and helps his owner to make the right decisions. On the basis of a comparative analysis of different versions of the epic, a saturation of mythological elements in the Middle Asian versions of the epic are ascertained, whereas in Bulgaria, Istanbul, Anatolian and Gagauz versions, a vital knowledge of the horse's features is fixed as a riding animal and a true friend of his owner.

Keywords: Koroglou, epic, myth, horse.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Şumen Üniversitesi "Piskopos Konstantin Preslavski", Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Şumen, Bulgaristan), enes2@abv.bg, n.chufadar@shu.bg, ORCID ID: 0000-0002-9734-7435 [Makale kayıt tarihi: 04.06.2019-kabul tarihi:18.08.2019; DOI: 10.29000/rumelide.606128]

Giriş

Türk Destanı'nın yüzyılların ötesinden kollar ve daireler halinde zamanımıza kadar ulaştığını ve Türk boylarının sözlü edebiyatında önemli yeri olduğunu görüyoruz. Dünya edebiyatında pek fazla olmayan büyük eserler arasında yer alan "Köroğlu Destanı" Osmanlı Türklerinin, tarihi boyunca yarattığı en fenomenal ve kıymetli halk edebiyatı ürünüdür. Köroğlu Destanı'nın Batı (Anadolu, Azerbaycan, Balkanlar, Kırım ve Kafkas) ile Doğu-Türkistan (Türkmen, Özbek, Uygur, Kazak, Karakalpak ve Tacik) olmak üzere iki ana rivayeti ve bu rivayetler etrafında da yüzü aşan kolu bulunmaktadır (Yıldırım, 1983: 103-114; Türkmen, 1983: 83-90). Destanın Azerbaycan ve Anadolu rivayetlerinde başkahraman Köroğlu'nun en büyük yardımcısı, olağanüstü hususiyetlere sahip olan Kıratı'dır. Türk destanlarında at ön planda yer alır.

Türk halkının göçebe kültürünün temelinde at motifi vardır. Türk kültürünün birçok unsurunda atla insanın birbirine yakınlığı ve dostluğu belirtilmektedir. Atın Türk halkları tarihinde oynadığı rol, Türklerin ata karşı özel bir dünya oluşturmasının başlıca sebeplerinden biri olmuştur (URL:Yardımcı).

Bu çalışmada "Köroğlu Destanı"nın baş kahramanı Ruşen Ali/Köroğlu'nun mühteşem ve olağanüstü niteliklere sahip olan Kıratı'nı, onun arabulucu, kahraman yardımcısı ve bir dizi göstergeye, sembole sahip olduğunu göstermeye çalışacağız.

Kırat'ın göstergeleri

Türk Mitolojisinde evren üç dünyadan oluşur: Üst Dünya (Gök), Orta Dünya (Yer) ve Alt Dünya (Yer Altı). Bu üç dünyanın varlıkları birbirinden farklıdır. Bazen farklı dünyalara ait varlıkların kombine edildiği, farklı dünyalara ait fiziksel özelliklerin bir bedende birleştiği görülmektedir. Türk Mitolojisinde önemli bir yeri olan "At" da bunlardan biridir.

At, Türk kültüründe kutluluk derecesine varan bir önem taşır. O, yaptığı işler, sağladığı kolaylıklar ve asaleti ile insanın gönlünde her devirde önemli bir yer edinmiştir. Tarih boyunca şairlere ilham kaynağı, efsanelere, destanlara, halk hikâyelerine konu ve kahramanlara arkadaş olan at, insanoğlunun hayatına en çok giren hayvanlardan biridir. İlkel çağlardan kalma mezarlarda bile, insan iskeletleri arasında at iskeletleri bulunuşu insanoğlunun, atı, tarihin ilk dönemlerinden beri kullandığının ve ona büyük değer verdiğinin bir göstergesidir (URL: Yardımcı).

Türk kültür ve medeniyet hayatının farklı devirlerinde at, tüm canlılığı ile halk muhayyilesinde efsaneler de oluşturmuştur. Türk halkının muhayyilesinde doğan bu efsaneler, atların menşelerini farklı şekillerde oluşturmuştur. Bunun neticesinde atların rüzgâr, gök, toprak ve su menşeli oldukları ile ilgili efsaneler doğmuştur (Elçin, 1997: 502).

Türklerde çok büyük önemi bulunan bir canlıdır. Atın rüzgardan yaratıldığına inanılır. Böylece rüzgarın gücü ve hızı ata geçmiştir. At, Türk anlayışında bir insanın kimliği gibidir. İyi at, uçan kuşa yetişir, hiç yorulmaz, düşmanı hisseder, sahibini önceden uyarır, kahramanın durumunu anlar, rengini değiştirir, ölen kahramanı bırakmaz vatanına geri götürür, yaralı sahibini iyi birisinin yanına yetiştirir. Altaylarda 1900'lü yılların başında dahi ölümler atlarıyla birlikte gömülmekteydi. Muhammed miraca çıkarken Burak (*Burak kelimesi Arapça berk (şimşek) kökünden türemiş bir kelimedir ve hızlığı, ışığı ifade eder*) adı verilen bir binek hayvanı kullanmıştır ve bu binek Türklerce daima at olarak tasavvur edilmiştir. Kutlu atlar Güneş diyarından geldiklerine inanılır. Sudan çıkmaları yaygındır ve farklı bir

özelliğidir. Türklere göre atlar güneşten yeryüzüne inmiş varlıklardır (URL: Türk Mitoloji Ansiklopedisi, Karakurt, 2012).

Destan kahramanlarının bazıları atlarıyla anılırlar: Kır atlı Cotay Alp, sarı atlı Salay Alp, konur atlı Alp Kory Beg. Destan kahramanlarının çoğu tek başına gezer, savaşır; onlara ancak atları ve Tanrılar arkadaşlık ederler (İnan, 1998: 238).

Şamanlar bu dünyadan çıkıp, öte dünyaya geçerek kutsal güçlerle temas hâline geçer, insanların dertlerini, sıkıntılarını kutsal güçlere ulaştırırlar. Bunu yaparken elinde at başlı bir sopa vardır. Sopa, yeraltına yapılan seyahatte kötü ruhları korkutmak içindir. Şamanizmle yapılan seanslarda sadece at değil, beyaz at kılları da sembolik olarak kullanılır. At, sembolik bir yürüyüşü ve ruhun bedenden ayrılışını, şamanın mitik ölümünü anlatır. At, Türk mitolojisinde sezgiyi de sembolize eder. Buryatların inancına göre, ruhu önce at görür ve kişnemeye başlar. Kutsal yaratıkların da atları vardır. Tanrıların insanlara yardım etmesi için atın varlığı gereklidir. At, tanrıları görmüş, onlara yakın olmuştur. Kâinatın sırlarına vakıftır. Bu temel özelliklerinden dolayı at, Türk toplumunda dost, sırdaş, arkadaş olma özelliğini bugüne dek taşımıştır (Seyidoğlu, 1996: 51-55).

Köroğlu Destanı'nda Köroğlu'nun en yakın dostu, onu çoğu sıkıntılardan kurtaran, kader arkadaşı ve sırdaşı Kırat'tır. Köroğlu gibi geniş kitlelerin uzak yakın umutlarını gerçekleştirmek için ortaya çıkan bir yiğidin atı sıradan bir at olamazdı. Köroğlunun atı Deniz Aygırı ve Çöl Kısrağının birleşmesinden türemiştir. Bu dünyaya ait atlarla öte dünyaya ait atların birleşmesinden doğan taylar çirkin oluyormuş, ama sonradan değişiyorlar (URL: Yardımcı).

Kendisi veya atası sudan(gölden) çıkıp gelen (sudan doğan) bir atın olağandışılığı vardır. Böylesi bir canlı sıradışı ve olağanüstü niteliklere sahiptir. Bazen sudan çıkmanın yansıması (soyun diğer tarafı) çölden gelme olarak ifade edilir. Kendisi veya atası çölden çıkıp gelen (ateşten doğan) bir atın sıradışılığı vardır. Böylesi bir canlı sıradışı ve olağanüstü niteliklere sahiptir. Köroğlu'nun atı sudan çıkmadır/ çölden gelmez. Bazen yansıması (soyun diğer tarafı) *sudan çıkma* olarak ifade edilir. Çöl ateşi simgeler. Dayanıklılığın sınındığı yerler olarak görülür (URL: Türk Mitoloji Ansiklopedisi, Karakurt, 2012).

Kanatlı at "Tulpar" da bunlardan biridir. "Tulpar"ın Yunan Mitolojisindeki karşılığı "Pegasus"tur. Kanatlarının olması, gökyüzünden gelmesi, insanlara yardım ederek onları kurtarması gibi özelliklerinden dolayı üst dünyaya ait olduğu ileri sürülür. Bununla birlikte "at" üç dünyada da rastlanan bir varlıktır. Üst dünyada kanatlı Tulpar, orta dünyada bozkır atı, alt dünyada ise yarı yılan vücutlu olarak karşımıza çıkar (URL: Türk Mitoloji Ansiklopedisi, Karakurt, 2012).

Atlar, antik dönemlerden beri özellikle göçebe toplumlarda insanların en sadık ve en güvenilir dostu olmuştur. Kutsal varlıklar olarak görülmüş ve onlara efsanelerde, masallarda hep olağanüstü özellikler verilmiştir. Tulpar da üstün özelliklere sahip efsanevi bir varlık olarak Türk Mitolojisinde yerini almıştır. Tulpar'ın kanatları görünmez. Kanatları biri tarafından görülecek olursa Tulpar'ın ortadan kaybolacağına inanılır. Köroğlu Destanı'nda da Ruşen Ali/Köroğlu babasının emrine karşı kırk gün geçmeden önce bir delikten ata bakar ve kanatlarını görür ve hemen o arada sihir bozulur, atın kanatları kaybolur. Türklerin inancı "Tengricilik"te atın çok önemli bir yeri vardır. Destanlarda batır doğduğunda atı da onunla aynı zamanda doğar. Bazen gökyüzünden (üst dünyadan) gelir. Bazen de sürü içerisinde bakımsız, cılız, hastalıklı ve göze batmayan bir atken, yiğit büyüyüp güçlenince o da bir anda, kendine has özelliklerini kazanır ve güçlü bir at olarak ortaya çıkar.

Bir kahraman hayatını kaybettiğinde atı da onunla birlikte gömülür. Daha sonraları sadece kuyruğu kesilip kahramanla birlikte gömülmeye başlanır. Dede Korkut Kitabı'nda, Beyrek, ölmezden önce der: "...Ak boz atımın kuyruğunu kesin...". Bu durum atın öteki dünyaya kahramanla birlikte gittiği ya da kahraman öteki dünyada da atını kuyruğundan tanıyabilsin inancının kanıtıdır (Çufadar, 2013: 173). Kahramanın atı onunla birlikte doğar ve onunla birlikte ölür.

Köroğlu'nun Kırat'ı destanın farklı rivayetlerinde değişik olağanüstünlüklere sahiptir. Tulpar'dan türemiş deniz aygırı, genellikle kanatları ve özel tonlarıyla, dünyalar arası seyahat etme yeteneğine sahiptir, efendisiyle mistik bir ilişki sürdürür, dilini anlar, tehlikeye karşı uyanık tutar ve korur.

Ab-ı hayattan içtiği için ölümsüzdür. Ardından gelen atların hiç biri ona yetişemez. En yüksek surları rahatlıkla aşar. Yayıldığı yerdeki otları koparınca kalan yer ekime hazır bahçe gibi olur. Ayağını vurduğu yerde, bir külek buğday alacak kadar çukur açar (URL: Kaya,12).

Türklerin kahramanlık destanlarında atın ehemmiyeti çok büyüktür ve Köroğlu Destanı'nda bunun en açık örneğini görüyoruz. Kırat, destanın başından itibaren olayların merkezinde yer alır. Köroğlu'nun Kırat'ı doğuşu, karanlıktan ortaya çıkışı, serüvenleri ve kayboluşu ile ilginç ve önemli atlar arasındadır.

Köroğlu'nun atı *sudan çıkan* bir aygırın, at sürüsü içinde bir kısrağı aşmasından doğmuştur. Paris rivayetinde bu, Amuderya'dan çıkan bir aygır diye tasvir edilmiştir. P. N. Boratav'a göre Müderris Zeki Velidi Bey'in derslerinde kaydettiği: Amuderya'nın kollarından "Vahş" havzasında, Rusta-Bik mevkiinde sudan çıkmış atlar hakkında hikayeler olduğunu ve bu çok eskiden de söylenmekte. Çin seyyahlarından, miladi İsa'dan evvel oraya gidenler bunu kaydetmişlerdir. Bu atlara Araplar "Birzevn-i Tohârî (Birzev) derler, Türk destanlarında "Bidev At" şeklinde bulunur. Bu gölden çıkan at motifi, Türklere has bir motiftir. Paris rivayetinde bir şiirde "Kır At", "Atadan Bidevdîr anadan Kühlân" diye tasvir edilmektedir ve bu rivayette Köroğlu'nun atının atasını Amuderya'dan çıkmış bir *su aygırı* olarak göstermektedir (Boratav, 2009: 92). "Bidev At" ismini Dede Korkut'ta, Manas'ta Bozoğlan hikayesinde, Battal Gazi'de de görüyoruz.

Azerbaycan ve Anadolu rivayetlerde yaygın olarak bilinen Köroğlu'nun Zuhuru ve Bolu Bey'i kollarında ana öykü yine at üstüne kurulmuştur.

Destanda kahramanın babasının gözüne mil çekilmesi ve Kırat'ın olağanüstü özellikler kazanması için karanlık ahırda beslenmesi ve terbiyesi yer alır. Destanın Doğu rivayetlerinin kuruluşundaki ana vakada da atla ilgili kısımlar önemli yer alır. Hünkar, Göroğlu'nun dedesi Cığalı Beğ'in gözlerine, Derya-yı Şor boyundaki yıldıktan atası *su kuluolan* arık bir tay getirmesi sebebiyle mil çektirir. Türkmen rivayetindeki bu *su kulu* ergin hale gelince yine bir su kulu olan *su aygırı* ile çifleştirilir ve Göroğlu'nun meşhur atı doğar. At yeraltında kırktan seksen gün beslenir ve efsanevi kahramanın meşhur atı Kırat haline gelir.

Destanın Doğu ve Batı rivayetlerinde Kırat'ın olağanüstü biçimde doğuşu ve harikulade özellikler kazanması birbirine benzer şekilde anlatılmıştır. Azerbaycan rivayetinde Kırat Aras'tan çıkan aygırdan doğan iki taydan biridir. Türkmenistan rivayetinde ise Derya-yı Şor'dan çıkan aygırın neslinden olan Kırat'ın büyüdüğü mekan yine Araz çayının kıyılarıdır. Kırat da Köroğlu gibi kahramanın doğuşuna benzer bir ortamda gelişmesini tamamlar ve onun şanına şan katan emsalsiz bir at olur. Destanın ana çatısında en eski tabakayı teşkil eden iki motif: kahramanın ve atının karanlık bir yerde doğuşu mitolojik devrin izlerini taşır (URL Özkan, 1997: 229-230, Annagulu, 1996: 24). Köroğlunun Tobol rivayetinde de,

Kırat sudan çıkan bir atın tayıdır ve buna Tulb/par denilmektedir (R. Proben). Bu isim destanlarda mitolojik, su kulu atlara verilen isimdir.

Denizden çıkan at Dede Korkut Kitabı'nda da görüyoruz. Bay Püre'nin oğlu Bamsı Beyrek'e bezirgânlar bir deniz atı, boz aygır satın alırlar. Beyrek'e hediye edilen atın da özellikleri, Köroğlu'nun Kırat'ına benzeyen niteliklere sahiptir (Çufadar, 2013: 76). Kırat'ın aslı hakkında bu mitolojik ve efsanevi izlerine yukarıda geçen rivayetlerden başka rivayetlerde de tesadüf ediyoruz. Hulufu'nun bir yerinde Köroğlu'nu, düşmanları takip ederler. O, atını derin bir suya salar, takip edenler boğulurlar, atı onu yüzerek öbür tarafa geçirir. Elaziz rivayetinde, Köroğlu'nun babası atları seçerken bir sürüyü Tuzlu Göl'e sürer. İçinden yalnız Kırat kurtulur. İhtiyar da onu alır. Herhalde bu bir tecrübedir ve "suaygır" neslinden olanı diyerlerinden ayırmak için yapılmıştır (Boratav, 2009: 93).

Rıza Mollov'un hazırladığı ve derlediği Bulgaristan/Sofya rivayetinde de, Köroğlu'nun babası Hasan Bey, Bolu Bey'inin emriyle, ona iyi bir at seçmeye çıkar. Yola çıkmazdan önce tehdit de eder: "*Dikkat et, en iyisi olsun, yoksa gözlerini çıkarırım*", der. Hasan Bey gözüne kestirdiği bir at ayırır. Ama gelirken hayvan "*Sümbüllü pınar*"dan ürkür, geçemez. Döner ve başka at seçer, ama o da geçemez. Seyis gözüne kestirdiği atları birer birer tecrübe eder ve hiç birinin "*Sümbüllü pınar*" dan geçemediğini görünce "*hepsinin de âdi, soysuz hayvanlar olduğunu anladı ve ne yapacağını şaşırıldı.*" Bolu Beyi'nin yanına boş elle dönemezdi. O sırada gözü cılız zayıf bir ata ilişti: "*Bu, kemikleri derisinden fırlamış zayıf bir attı, fakat cins bir ata benziyordu. Hakikaten de oyle çıktı. Hayvan, "Sümbüllü pınar" dan ürkmeyen geçti*" (Mollov, 1957: 12-13). Hasan Bey bu cins tayı alarak Bolu Beyi'ne götürdü, ama o atın halini görür görmez "*benimle alay mı ediyorsun*" diyerek Hasan Beyi'nin gözlerini çıkarttı. Seyis cins atı bulmuştu, onu gözleriyle görmüştü, ama bedelini de gözleriyle ödemişti. Buna ramen o Kırat'ı bulduğu için mutluydu. Bulgaristan'ın Popovo şehrinin Tarih Müzesi'nde bulunan Osmanlıca "Meşhur Köroğlu" kopyasında yine atın "*Sümbüllü pınar*"dan geçtiği, yazıya alınmış (Tarih Müzesi, Popovo, Bulgaristan: "Meşhur Köroğlu" 1302/1884).

Görsel unsurlar ile Bahattin Atak'tan hazırlanmış ve Uluslararası Köroğlu Festivali Kapsamında bastırılmış "Çamlıbel Aslanı Köroğlu" (Atak: 2015), hikayesinde de Kırat'ın su aygır soyundan olduğunu görüyoruz. Köroğlu'nun babası bu hikayede ismi Yusuf Ağa, Bolu Beyi'ne iyi bir at bulmaya gidiyordu. Böylece yoluna devam ederken bir gün, bir çayırılıkta otlamakta olan birçok at görür, onları inceledikten sonra aralarında iyi atlar olduğunu anlar. Ama, o daha iyi bir at arar. Bu arayışında biraz uzağında bir taya gözü ilişir: "*Bu tay, uyuzmu uyuz, çelimsiz mi çelimsiz bir şeydi. Fakat Yusuf Ağa bütün bakımsızlığına rağmen taydaki soylu hayvanı sezdi.*" Yusuf Ağa Kırat'a biner ve onu orada bulunan bir dereye geçirir ve ürkmeyi böyle görür. Kırat bir kuş misali uçar gibi aşar dereyi. Böyle aradığı muhteşem atı bulduğuna emin olur. Tayın sahibinden bu tayın soylu bir dişi atı olan Halep Valisi Hüseyin Paşanın Fırat'tan çıkan bir su aygır ile birleşmesinden meydana geldiğini öğrenince Yusuf Ağa çok daha memnun kalır.

Kırat'ın başka bir efsanevi göstergesi de, üçmasıdır. Paris rivayetinde babası Köroğlu'na der ki: "*Bu at ahırda beslenirken bir parça ziya görmüş. Eğer hiç ziya göstermeseydin, o kanatlı olacaktı. Mamafik yine ona hiçbir hayvan yetişemez*" (Boratav, 2009: 93-94).

Ata hiç ışık görmeden beslemek birçok başka rivayetlerde de vardır (İstanbul, Paris, Hulufu, Anadolu, Bulgaristan v.s.). Bütün rivayetler Kırat'ın koşarken ayaklarının yere dokunmadığını söylemektedir. Işık girmeseymiş ve Ruşen Ali sabırlı olsaymış Kırat'ın kanatları da olacakmış. Kırat'ı, Köroğlu iyice

besledikten sonra diz boyu çamurlu avluda koşturur, tırnağına hiç çamur bulaşmaz “*Kır At bir kuş misali uçar gibi aşmış dereyi*”, “*yelden tez gittiği, kuş gibi uçtuğu*” söyleniyor.

Rıza Mollov’un derlediği Bulgaristan rivayetinin “*Köroğlu Kır Atını Kurtarıyor*” epizodunda, Köroğlu atını Bolu Beyi’ne Ayvaz’dan gönderiyor ve Kenanı kurtarıyor. Kıratı’nı geri almaya gittiğinde, kendisini seyiz gibi tanıtır, Kırat’ın uçması şu şekilde tasvir edilir: Köroğlu atın pek azdığını söyler ve beyden avluda gezdirmek için izin alır. Avlunun kapılarını kapatırlar. Köroğlu Kırat’ın kulağına birşeyler söyler, bu sırada hayvan şahlanır: “*Hayvan hem koşuyor, hem de şahlanıyordu. Köroğlu birden dizginleri koyuverdi ve: - Medet hey!...diye bir nara attı. Hayvan sanki kanatlanmıştı. Bir sıçrayışta avlu duvarını aşiverdi.*” Köroğlu Hikâyelerinden kopmuş manzum parçalar bölümünde de “*Köroğlu kendisini tanıtır*” şiirinde atının kuş gibi uçtuğunu söyler: “*...Altımda atım kuş gibi uçar*” (Mollov, 1957: 56, 91).

Elâzi rivayetinde bu motif biraz farklıdır. Kırat o kadar iyi koşar ki, diz boyu çamurlu yerden toz çıkarır. Burada bu motif daha çok atın kuvvetini gösteren biçimde işlenilmiştir. Buna benzer bir motif Urfa rivayetinde de vardır: Bezirgâna karşı çıkan Köroğlu, atını “*Kıratı sürsem yerler yırtılır*” diye metheder (Boratav, 2009: 94). Tobol rivayetinde de “*Kara At’ın uçtuğunu veya uçar gibi koştüğünü gösteren bir epizod vardır. Uzaktan Köroğlu’nun geldiğini gören Ağaçus’un adamları ona derler: “Kalk, bir yiğit geliyor, atının tırnağı otun başını bozmaz”* (R. Proben, c. IV, metin s. 260). Kırat’ın kanatları olduğunu henüz gayrimatbu Erzurum rivayetinde, Köroğlu’nun babasının Gence’de Murat Han’ın seyisi iken baktığı bir atın kanadı olduğunu, Abdülkadir “*Köroğlu’na Dair Notlar*”, Halk Bilgi Haberleri, Sayı 12’de kaydettiğini, P. N. Boratav dile getiriyor. Abdülkadir bu hususu Köroğluna dair bir türküde muhafaza etmiş:

Kır Atın elinden babam can mı kurtulur?

Elma gözlü Kır Atım benim!

Canım Kır At gözüüm Kır At!

Sana olsun murat,

Her yanında çifte kanat,

Uçar gider, ha gider, ha gider... (Mahmut Ragıp, Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları, s. 58)

Kırat’ın “uçma” göstergesine Özbek rivayetinde de rastlıyoruz: “*Kır At havadaki kuşu koğalar*”, “*Kır At dokuz göğü gözler*”, “*At er yiğidin kanadıdır*” gibi. Kırat’ın aynı zamanda Hızır’ın atı olduğunu Âşık Garip hikâyesinde de görülür (Boratav, 2009: 95).

Bu “uçan at” göstergesi Türk inanışlarında atların gök kökenleri olduğunu gösterir.

Yakut Destanı’nda kahramanların atlarının, At Sürüsü İlahesi tarafından güneş memleketinden gönderildiği inancı vardır. Mezopotamya’da “at” adında bir yıldızdan söz edilir. Ayrıca Asur sanatında silindir mühürler üzerinde kanatlı at ve Sentör adı verilen vücudunun üst kısmı insan, alt kısmı at olan yaratıklar yer almaktadır. Çin takviminde her ay bir hayvan ile eşleştirilir. At haziran ayına denk gelmektedir. Orta Asya’da atın güneşle yakından bağlı olduğu inancı yaygındır. Atın hızlı koşuşuyla güneşin dünyayı dolaşması benzerlik gösterir. Bu sebeptendir ki “at” güneşli günlerin başladığı haziran ayını sembolize etmektedir. Moğollar’a göre Cengiz Han’ın atı gökten indirilmiştir. Bir Teleut efsanesine göre vergilerini vermeyen yedi kardeşi bir padişah, Tanrı’ya şikâyet eder ve yardımını ister. Tanrı meseleyi halletmek için insan kılığına girip gökten yere atla iner (Elçin, Ş., Atların Doğuşuyla İlgili

Efsaneler, TFA, Ocak 1963, C.7.s.2943). Atın gök Kökenli oluşu rivayetleri Anadolu'da da yaygındır (URL: Yardımcı).

Kırat'ının "Abıhayat"tan içip ölümsüz olması da farklı bir mitolojik göstergedir.

Köroğlu'nun atı Kırat'ın ölmezliğine inanılır. Bulgaristan rivayetinde "Hasan Bey" epizodunda Hasan Bey oğlundan Kırat'ın tırnaklarına bile çamur dokunmadığını anladığı zaman artık hazır olduğunu anlar ve oğluna gizlediği sırrı anlatır. Bolu Beyi'nin kendisine nasıl fenalık yaptığını bir bir anlatır ve der: "*Şimdi ata bin, Aras nehrine git. Hiç uyumadan, üç gün üç gece bu suyu bekle. Su Bingölden üç köpük getirecek; birisi yeşil, diğeri koyu, üçüncüsü sarı köpük. Bunları bir kap içine al, bir kısmını sen iç, bir kısmını da bana getir*", der. Ruşen Ali Aras nehrine gider. Babasının dediklerini yapar, köpüklerin yarısını içer, yarısını bırakarak ve kendikendine "*Babam ihtiyar ve iki gözden mahrum bir adam, bunu içip de ne yapacak?*", der ve Kırat'ına içerir. Sonra babasına köpükleri tutamadığını söyler. Babası: "*O suyun yarısını da bana getirseydin elbette benim de sana bir faydam dokunurdu...O sudan içmek bizim nasibimiz değilmiş...Şimdi sen de babait bir delikanlı oldun...Kırat'ına bin benim intikamımı alıncaya kadar dönüş...*", der (Mollov, 1957: 15).

Bingölden üç köpük motifi masal ve halk hikâyeleri motifidir. Kör gözün açılmasına iyi gelen su (ve ya toprak) inancıyla oluşmuştur. Köroğlu'nun babasının gözleri de bu su ile açılacaktır. Köroğlu hikâyesinde Kırat'ın Abıhayat'tan içmesi unsurunun bir başka şeklidir. Bazı rivayetlere göre (Elâzis rivayetinde v.s.) Köroğlu bir gün ava gider, iki güvercin vurur ve onları bir gölde yıkar. Güvercinler canlanıp uçarlar. Göl derhal kırk (bin) parçaya bölünür. Bu Abıhayat gölüdür. Köroğlu babasının yanına dönünce bunu anlatır. Babası, "*O sudan sen içtin mi?*", diye sorar. Köroğlu, "*Hayır, yalnız Kırat içti*", cevabını verir. Babası: "*O Abıhayattı, sen içseydin sana ölüm yoktu*", der. Zira, bu sır meydana çıkınca pınar kırk yerden (bin yerden) çıkıp asıl Abıhayat kaybolmuştur. İşte Köroğlu'nun atı da onun için hâlâ yaşamakta ve her sene bir defa satılır, sahibini değiştirirdi. Posoflu Âşık Müdâmi'den alınan bu parçada üç köpük motifi Bingölle bağlıdır. Abıhayat'ın kaynağı Bingöldür. Masal unsuru olarak değişmiş bir şekilde, bu üç köpüğü içen, "*birinden yiğitlik, birinden şairlik, birinden edebî sağlık kazanır*". Köroğlu bu üç vasfı aynı köpükleri içmekle elde etmiştir (Mollov, 1957:106). P. N. Boratav'ın Köroğlu araştırmalarında, "*Aynı rivayet, Ayıntap civarında Dikmetaş, Mehasan'da da vardır. Kırat, on beş günde bir Şam pazarında satılır. Zira o, Abıhayat'tan içmiştir. Gümüşhane'de, Kırat'ın, Abıhayat'tan içtiği için hâlâ yaşadığını, Kamboz'da ise, Köroğlu ölünce, Kırat'ın Ayor tepesine çıktığı, kırk gün yem yemediği, elan orada durduğu rivayetleri mevcuttur*", diye dile getirir (Boratav, 2009: 97: Kaynak: Abdülkadir, Köroğluna Dair Notlar, Halk Bilgisi Haberleri, Sayı 12).

Bütün Köroğlu anlatmalarında Kırat, suda uzun süre kalabilen, dayanıklı, gerek balçıkta gerekse kayalık alanda her türlü zor koşullarda ayağına en küçük zede almayan yiğit bir attır. Köroğlu'nun atı halk hafızasında hem sudan çıkan atlar, hem uçan atlar hem de ölmezliğe kavuşan atların bütün özelliklerine sahip görmektedir. Köroğlu, böylesine yetenekli bir atı gözü gibi saklayıp onun için:

"Canım Kırat, gözüm Kırat.

Uçar çekilir gidersin.

Çift yanında çifte kanat.

Açar çekilir gidersin"

dörtlüğü ile atının özelliklerini dile getirir.

Köroğlu anlatmalarının en canlı kısımları Kırat'a ilişkindir. Bütün anlatmalardan çıkarılanlara göre Kırat:

“kızıl elma gözlü taze gelin gibi nakışlıdır. Üstünde gümüş simli çul vardır. Ağzında da gümüşten gemi bulunmaktadır. Gövdesi büyük, başı küçüktür. İnişte ceylan gibi yokuşta ise keklik gibi seker; karakuş gibi birçok oyun bilir; bakışları karanlık yelesi genç ve kız saçları gibi uzundur. Savaş meydanında avını kapan bir şahin gibi parlayıp geçip gider. Altımda atım kuş gibi uçar. Kır atın başı hep diktir. Kışnediği zaman köpükleri başından yukarı doğru savrulur. Eğer kaçacak olursa mutlaka kurtulur, kovalarsa yakalar. Kır atın kuvveti uzun yolda belli olur. O, sel sularında yüzebilir. Boyu dal gibi uzun olup adeta çift kanatlıdır” (URL: Yardımcı).

Göçebe Türk toplulukları için at, vazgeçilmeyecek derecede önemlidir. Köroğlu ve atı, destanda ağırlığını devamlı olarak hissettirmektedir. Köroğlu ölünce atının bir insan gibi “*kırk gün yem yemeyip yas tuttuğu*” anlatılmaktadır (URL: Yardımcı).

Paris ve Özbek rivayetlerinde de Kırat'ın ilginç mitolojik göstergeleri vardır: acıklansa üç gün yem yemez, kırk fersahta terini belli etmez, otuz fersahta bir defa kaşınır, her gece kırk tay arpa yer, o, insan gibi, dokuz ay dokuz günde doğmuştur, tamamen insan vasıflarını arzeder ve giderken tembihlerde bulunur. Onun şöhreti Köroğlu'nunki kadar olmuştur.

Kırat, tıpkı bir insan gibi zeki ve ferasetlidir. Hulufu rivayetinde, Bağdat'ta esir olan Ayvaz ve Deliler asılmak üzereyken, Ayvaz'la beraber tutulan Kırat, kendisini ucuz sattırmak için, kör ve topal taklitini yapar. Mehmet Fuat Köprülüzade Köroğlu'nun Kırat'ına bir tılısmıdır der. O olmadı mı, Köroğlu bir hiçtir. Hikâyenin en canlı yerlerini Köroğlu'nun Kırat'ı üzerinde düşmana meydan okuması teşkil ettiği gibi, en lirik parçaları da kahramanın Kırat'ın hasretiyle söylediği şiirlerdir. Hulufu'nun Azeri rivayetinde çok iyi tasvir edilen “Kır At'ın çalınması” epizodunda, Kırat gidince, Köroğlu çok düşer, bütün mertliği Kırat'la beraber gider, yerine şikayet kalır. Örneğin, Kırat gittikten sonra, değirmenci olup bir müddet değirmende kalması, bütün müşterilerin getirdikleri tahıl ile ne kendini ne de Doruat'ını doyurabilmesi, ne yaptığını bilmeyen bir adam olmuştur. Ama bir gece rüyasında Kırat'a kavuştuğunu görür, atını kurtarır ve eski mertliği tekrar alır (Boratav 2009: 50, 99, Köprülüzade 1930: 47).

Chodsko'nun tercüme ettiği ve aslı Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan Azeri rivayetinde, Köroğlu (ismi Ruşen) şahtan aldıkları atın birisini babasının tavsiyesi ile besliyor. Bu dünyada misli olmayan bir at oluyor. Köroğlu Kırat'ı ile konuşuyor “*Beni Çamlıbel'e yetir Kır-Atım*” diye yalvarıyor. Kırat'ı yoksa, o da yaşamak istemez, acınacak bir haldedir, dünyayı gözü görmez, altı ay evden çıkmaz, aşık kıyafeti giyerek hileyle Kırat'ına kavuşur ve sevgili atına kavuşmasından duyduğu sevinci, en güzel şiirleriyle ifade eder.

Şahın köleleri Kıratı öldürdüğü epizodunda Köroğlu yine bambaşka bir insan oluyor. Kendisine hücum eden kölelere, hiç müdafaaya kalkışmaksızın, boynunu uzatıyor. Kırat'sız yaşamayacağını söylüyor.

Destanlarda atların renkleri de önem kazanır. Türklerde ve Moğollarda insanın düşünce gücü bir taya benzetilir ve adına Buyan denilir. At Türkler ve Moğollarla özdeşleşmiş bir canlıdır. Türkler atlara renklerine göre isimler verirler: Akat, Buzat, Kırat, Alat, Sarat, Karat, Dorat... Kara At'ın yeraltına giderken, Ak At'ın ise gökyüzüne giderken kullanılacağına inanılır ve bu nedenle yeraltı Tanrısına Kara At, gökyüzü Tanrısına Ak At kurban edilir. Battal Gazinin atının adı Aşkar'dır. Kırk gün güneş görmeyen bir ahırda ıslah edilmiştir, Köroğlu'nun atı gibi. Manas destanında 200 kadar at adı yer alır. Türk destanları içinde en çok tanılan, en bilinen ve dikkat çekici atlar vardır: Akkula: Manas Han'ın

atıdır,Akbut: Ural Han'ın atının adıdır,Burul: Koblandı Han'ın atının adıdır, Boz at: Bamsı Beyrekin atıdır,Çalkuyruk: Töştük Han'ın atıdır, Şubar(atası sudan çıkmadır): Alpamış Han'ın atıdır, Kırat: Köroğlunun atıdır, sudan çıkıp gelmiştir v.s. Dağ, orman ve ateş ruhlarına dua edilirken kırmızı at yelesi kullanılır. Demirkazığa (kutup yıldızına) bağlı olan Akboz At ve Gökboz At bu kazığın etrafında döner dururlar. Başkurt destanlarında Buzat (Boz At) ve Sarat (Sarı At) olarak yer alırlar. Balkarlara göre ise adları Doru Aygır ve Saru Aygır şeklindedir. Kam ateşin önünde ayın yaparken Ak At Derisi üzerinde dua eder ve yerin, dağın, ormanın ruhlarına yakarırken Kırmızı saçıp At Yelesi sallar. (URL: Türk Mitoloji Ansiklopedisi, Karakurt, 2012).

“Köroğlu'nun Zuhuru Kolu'nda” Bolu Beyi'in dört atı vardır. Yağız at yokuşa, kır at rampaya gidemez, doru at çalıdan dikenden, kula at da taştan gidemez (URL: Kaya).

Renge göre at tefrik ve temyiz edilir. Elâzi rivayetinde ve bazı rivayetlerde Köroğlu'nun ve babasının, arkalarından gelen at kırdır; firariler atlarını çamura salarlar; takip edilen kır at çamurdan çıkamaz. Bu kır atların bir hususiyetidir. Yağız at kayalarda parçalanır; al at çalılardan geçemez; fakat doru atın elinden kurtulmanın imkânı yoktur. Onu da ancak bir hile ile, terli terli suyun içinde bir an durdurmak suretiyle çatlatırlar. Renklerin böyle hususiyet ve ehemmiyetleri, Türk destanlarında meşhurdur (Boratav 2009: 101).

Çimpoş'e göre, Köroğlu'nun at semantiği hakkında Gır/Kırat alaca bir attır yani atın ana rengi beyaz tüyleri ise gri (bozdur) diyor. Prop ise, epik kahramana ananelerden hediye edilen ve sadece öteki dünyadan gelen at yardım edebilir ve bu yüzden onun rengi beyaz veya beyaz-boz/kır alaca olmalıdır, demektedir. Beyaz renk, bir atın öbür dünyadaki arkaik tasavvur ile ilişkilidir, çünkü “beyaz renk ölümlerin rengi” olarak kabul edilir. Yazar, “beyaza karşı genetik olarak saygılı tutumun ahiret kavramlarıyla ilgili olduğuna inanıyor”.

Bununla birlikte, paradoksal olsa da, beyaz rengin de yaşamın rengi olduğu söylenebilir, ancak bu dünyada değil, diğerinde, belirli çağlar için bu dünyadaki yaşamla aynı gerçekliği temsil eder (Çimpoş, 1997; URL: Prop ,Urmançe, 2015: 289).

Kırat'ın fenomenel bir göstergesi de süt kardeşliği motifidir. Lipets'in “Batır (Kahraman) ve Türk-Moğol Destanı'ndaki Atının Görüntüleri” adlı makalesinde, kahraman ile atın arasında, yeri doldurulamaz, zekice, sadık, neredeyse mistik bağlantı vurgulanmaktadır. Bu ilişki, atın kanla ve daha sonra süt kardeşlikle bağlanan kahramanın ikinci hipostazı veya kahramanın kardeşini temsil ettiği totem hayvanlarının arkaik nosyonlarına dayanır (Lipets, 1979). Süt kardeşliği motifi, Köroğlu'nun atının, annesinin mezarında onu emzirdiği bir kısrağın tayı olduğunu söyleyen destanın Özbek versiyonuna kadar uzanıyor. Böylece at (aygır) onun süt kardeşi olur. Tanınmış bir adamın oğlu olan genç bir adamla mücadele ettikten sonra Köroğlu onu bıçakla vurur ve kaçmak zorunda kalır, çünkü şah onun öldürülmesini sağlar. Çoban Rustam, Köroğlu'ya ülkesine kaçmasını tavsiye eder ve babasına ait bir tabun atı almasını önerir. Köroğlu sadece onu emziren kısrağı alır. Bu kısraftan sıradışı özellikleri olan bir ata sahip olur.

Tacik versiyonunda da, Gurugli / Köroğlu annesinin mezarı içinde onu emziren bir kısraftan bir tay alır. Atı besleyen sütün rolü çok büyüktür.Körçolu'nun birkaç ardışık eylemi - aygırın anne sütü, deve sütü ve koyun sütü ile beslenmesi, aygırın olağanüstü niteliklerine yol açar - insan aklı, yüksek boy ve güç alır. Kahraman, atına gerekli sütü sağlamak için değişik maceralar atlatır: deve sürücülerinin yanına, susuz bozkırlara gider, çobanlardan koyun sütü alır ve bu süt atı güçlendirir ve susuz bozkırları

geçebilecek kadar dayanıklı kılar. Tilki sütünden tarlalar ve vadiler arasında güçlü koşmaya başlar, tavşan sütünden ise uzaktan geleni hisseder (TNE, 1987).

Destanın İstanbul versiyonunda da sadece sayılarında değil aynı zamanda konu ve motiflerinde de belirgin özellikler karakterize edilir. Bu aynı zamanda at konuları için de geçerlidir. Araştırmacıların çoğu, Azerbaycan versiyonun en önemli olduğunu düşünür, bu versiyonda atların soyu bellidir, deniz atından-tulpardan gelir, İstanbul versiyonunda ise atların niteliklerini kanıtlamak için test edilirler. Atların testleri ile ilgili benzerlik ve farklılıklarını not etmek mümkündür, bunlar farklı zamanlarda ve çeşitli nedenlerle gerçekleşir: İstanbul versiyonunda soylu at seçmenin bir yolu, Azerbaycan versiyonunda kökeni inkâr edilemez iki at deniyor - deniz atından iken, Anadolu versiyonunda ise sucül kökenli (Aygır Gölü²) uçan atlardan kaynaklanan iki at seçilir.

İstanbul ve Bulgaristan versiyonunda atı test etmek için çamurlu bahçeden geçiriyor Köroğlu ve toynaklarından birine çamur olduğu anlaşıldığında, karanlık bir yerde bir yıl daha arpa ile besleniyor. Azerbaycan versiyonunda ise, Alı Kişi, iki tulparıda güneş ışığından ve insan gözü görmeden sadece 40 gün karanlık bir yerde bakıldıktan sonra test ettirir. Denemeler, İstanbul versiyonundan farklı olarak üçtür: atların çamurlu tarladan, sonra dikenli tarladan ve son olarak da taşlık tarladan geçmesi gerekir. Denemelerde karanlık ahırda kanatlarının başladığı ilk at dayanır, ancak ışık girip insan gözü yani Köroğlu'nun (Rövşen'nin) gözü görünce kanatlar kaybolur. Anadolu versiyonunda kaçaklar, at avcılarının atlarının rengine bağlı olarak (kırmızı, siyah ve beyaz at) çamurlu, dikenli tarladan ve taşlık çayırardan geçmektedir. Sihirli köpüğü içme motifinde de bazı farklılıklar dikkat çekmektedir: İstanbul versiyonunda, diğer ikisinden farklı olarak, Rushen Ali, babasına sadece büyüdü köpükten vermemekle kalmaz - köpüğün diğer yarısını atına verir ve at bu köpükten harika nitelikler kazanır.

İstanbul ve Bulgaristan versiyonunda Ruşen Ali, Kırat'ına büyüdü köpüğün ikinci yarısını verir, Azerbaycan versiyonunda ise Rövşen'in babası atının üstünde iken kimsenin onu yenemeyeceğini söyler.

Her iki versiyonda da, Azerbaycan ve Anadolu versiyonlarında da aksanlar muhteşem atın soyuna yönelik iken, İstanbul versiyonunda atın harika nitelikleri, salahiyyetli seçimden ve sihirli köpüğün yarısını içmenin yanı sıra özel bir yetiştirme yolunun sonucudur.

Gagauz versiyonlarında mistik unsurlar yerine atların anlaşılır yollarla bakılmasını sunarlar, ancak varyantlardan birinde mitolojik bir unsur vardır - atın pınar yanından geçmesi.

Rıza Mollov'un Bulgaristan versiyonunda atı denemenin bir yoludur. Türk inançlarındaki kuyu, insan dünyasını /Yeraltı ve ötesi ile birleştirir. Kuyu sembolü belirsizdir - bir yandan geçmişle, ölümlerin dünyasıyla bağlantı anlamına gelir ve bu yüzden büyüdü niteliklere sahiptir. Fakat su sadece can vermekle kalmaz, aynı zamanda da alır.

Bulgaritan'da Popovo şehrinin, Tarih Müzesi'nde bulunan Osmanlı dilinde "Meşhur Köroğlu" eserin bir kopyasını bulduk. Aynı kopya IBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı ve Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü (Atatürk Kitaplığı) tarafından elektronik ortama sunulmuş (Metin Feridun Nigar Kitapları. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı). Bu varyantta soylu, cins bir at seçmek için, seyis ata biniyor ve "Sümbüllü" pınardan geçirmeye çalışıyor. Sadece, bir at teste katlanır ve seyis Bolu Beyi'ne, o atı götürür ve teklif eder. Bolu Beyi bu bakımsız atı görünce çok sinirlenir ve adamlarına seyisin gözlerini

² Aygır Gölü - beyaz renkli gri bir göl, kelimenin tam anlamıyla gri bir at olan Gırat'ın rengiyle çakışıyor, ancak bu renk, L. Çimpoes'in işaret ettiği gibi, beyaz ve gri tüylü atlar anlamına geliyordu (Çimpoes 1997).

çıkarma emri verir. O, bu atın üzerine bindirilerek doğduğu anavatanına ulaşır ve oğluna bir yıl boyunca rüzgâr ve ışığın olmadığı karanlık bir ahırda atı beslemesini söyler. Atın testi, suyla iyice sulanmış bir çamurlu avluda yapılır. Oğlu, atın üstünde avlu çevresinde üç kez kıvrır, atın toynaklarına çok az çamur bulaşır ve bu nedenle babası Hasan Bey, oğlu Ruşen Ali'ye atı bir yıl daha karanlık ahırda arpa ile beslemesini söyler. Bir yıldan sonra testi başarıyla geçtikten sonra, babası Ruşen Ali'ye Aras nehrine gitmesini ve Bingölün üç değişik renkte: *yeşil, koyu ve sarı köpük* getireceğini anlatır. Bunların bir kısmını oğlunun içmesini, bir kısmını da ona getirmesini söyler. Ama Ruşen Ali köpüklerin bir kısmını kendisi, diğer kısmını da Kırat'ına içtendirir. Babasına, köpüklerin geçtiğini ve tutamadığını söyler. Babası, "o sudan içmek bizim nasibimiz değilmiş", der ve oğluna Kırat'ına binmesini ve Bolu Beyi'nden intikam almasını vaziyet eder. Son olarak da *fakir fukarayı incitmemesini, hele de mazlumların ahını almaktan sakınmasını*, söyler.

Yukarıda görüldüğü gibi bu versiyonda da mitolojik unsurlar bulunmakta ve İstanbul versiyonunda olduğu gibi burada da atın harika nitelikleri başta "Sümbüllü" pınardan geçmesi, sihirli köpüğün bir kısmını içmesi ve özel bir besleme, karanlık bir ahırda yetiştirme yoluyla oluşmuştur.

Sonuç

Farklı versiyonların karşılaştırmalı analizine dayanarak, Köroğlu'nun Kıratı'nın mitolojik göstergelerini (sembollerini) göstermeye çalıştık. Bu bağlamda da Köroğlu Destanı'nın Orta Asya versiyonlarında yeteri kadar mitolojik göstergeler olduğunu gördük ve Bulgaristan, İstanbul, bazı Anadolu ve Gagauz rivayetlerinde ise, daha çok atın hayati nitelikleri, binici bir hayvan ve sahibinin gerçek bir arkadaşı olduğunu dile getirdik.

Analizlere dayanarak şu sonuca varmak mümkündür: Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan ve özellikle de yaşam ve kültürün yerel özelliklerine özgü masal unsurlarının bulunduğu Türkmen ve Özbek destanlarında kazanmış olan mitolojik unsurların baskınlığı görülmekte. Destanın İstanbul, Anadolu ve Gagauz versiyonlarında ise at yetiştiriciliğinde yaşamsal gözlem ve deneyim unsurları tespit edilmektedir.

Özel bir ata sahip olunması destanda önplandadır. Köroğlu'nun yaşam kaynağı ve en büyük yardımcısı efsanevi ve fenomenel Kırat'ıdır. Tıpkı bir insan gibi zeki ve ferasetlidir adeta bir tılısmıdır. Kırat yoksa kahraman bir hiçtir, bütün mertliği Kırat'la beraber gider, yerine sadece gölgesi kalır. Destanda Kırat tıpkı baş kahraman gibi olağanüstü vasıflara ve göstergelere sahiptir. Kırat, Köroğlu'nun yaşam kaynağı, gözü, kanadı ve süt kardeşidir. Bu mitolojik birlikteliği de destanın her bir rivayetinde farklı biçimlerde görmek mümkündür.

Kaynakça

- Atak, B. (2015). "Çamlıbel Aslanı Köroğlu". III Uluslararası Köroğlu Festivali. Bolu: Bolu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Boratav, P. N. (2009). Köroğlu Destanı. İstanbul: Kırmızı Yayınlar.
- Çimpoş, Lübov S. (1997). Eposgagauzov. Kişinev.
- Çufadar, N. (2013). Mitologemi sıdba i smirt v Eposa "Knigata na Dede Korkut", Şumen: Universitetsko izdatelstvo "Episkop Konstantin Preslavski".
- İnan, A. (1998). "Türk Destanlarına Genel Bir Bakış". Makaleler ve İncelemeler Cilt I. Ankara:TTK,s.238.
- Elçin, Ş. (1997). "Atların Doğuşları ile ilgili Efsâneler", *Halk Edebiyatı Araştırmaları*:Ankara Akçağ Yayınları, s.502.

- Kaya, D. (1997) URL: Kırat'ın özellikleri /s. 12
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_koroglu_kollari.pdf. Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 5, Sivas, 1997, s. 311-334. (Erişim Tarihi 23. 01. 19.)
- Karakurt, D. (2012). e-Kitap: Türk Mitolojisi Ansiklopedisi. Türk Söylence Sözlüğü. https://www.academia.edu/11557648/T%C3%BCrk_Mitoloji_Ansiklopedisi_Deniz_Karakurt_ (Erişim Tarihi 23. 01. 19.)
- Köprülüzade, M. F. (1930). XVII inci asır saz şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi. İstanbul:Evkaf Matbaası
- Lipets, R. S. (1979). Obrazybatyra Iegokonyavtyurko-mongolskomepose. Moskva: Vostoçnyaliteratura.
- Mollov, R. (1957). Köroğlu, Sofya: Narodna Prosveta.
- Nurmemmet, A. (1996). Göroğlu, Türkmen Halk Destanı I, Ankara: Bilig Yayınları.
- Özkan, İ. (1997) URL: Köroğlu destanında kahraman ve atının doğuşu ile ilgili motiflerin tahlili, Ankara: Türk Dili Dergisi, Sayı: 549, s. 223-233, Eylül. - http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1997s549/1997_549_12_I_OZKAN.pdf (Erişim Tarihi 09. 02. 19).
- Prop, V.; Urmançe, F. (2015) URL: Tyurkskiy geroicheskiy epos. Sravnitelno-istoričeskie oçerki: Kazan. <http://www.antat.ru/ru/iyli/publishing/book/2015>. ((Erişim Tarihi : 08.02.19).
- Seyidoğlu, B. (1996). "Mitolojik Dönemde At", *Umay Günay Armağam* (ed.Özkul Çobanoğlu; Metin Özaslan), Ankara, s. 51-55.
- Türkmen, F. (1983). Köroğlunun Özbek ve Ermeni varyantı, Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara.
- Tarih Müzesi, Popovo/Bulgaristan: "Meşhur Köroğlu", 1302/1884.
- THE (1987): Gurugli. Tacikskiy narodny epos. (Epos narodov SSSR). Moskva: Nauka.
- Yardımcı, M. (2015). URL: Türk Destanlarında Tipler ve Motifler. http://www.elibrary.az/docs/jurnal/jrn2015_482.pdf. (Erişim Tarihi 17. 04. 19).
- Yıldırım, D. (1983). Köroğlu Destanının Orta Asya Rivayetleri, Köroğlu Semineri Bildirileri, Ankara, 103-114.